

Kapás Judit

Greenwichi időzóna az interdiszciplináris intézményi kutatásban

Beszámoló a World Interdisciplinary Network for Institutional Research első konferenciájáról (2014. szeptember 11–14., Old Royal Naval College, London)

A World Interdisciplinary Network for Institutional Research (WINIR) 2013-ban alakult, fő kezdeményezője az intézményi kutatások egyik prominens képviselője, Geoffrey Hodgson¹ (University of Hertfordshire) volt. A szervezet – köszönhetően Hodgson és kollégái szívós munkájának – nagyon rövid idő alatt mágnesként vonzotta magához a terület mértékadó kutatóit, és az intézményi kutatóknak az ISNIE² mellett a másik legjelentősebb világszervezetévé nőtte ki magát.³ A szervezet első konferenciája – amely 2014. szeptember 11-e és 14-e között zajlott Londonban, Greenwichben, az Old Naval College patinás épületeiben – kijelölte a „kezdő meridiánt” a szervezet számára mind szakmai színvonala, mind a szervezés minősége tekintetében.

Az *Institutions that Change the World* című konferencia szekciói felölelték az intézményi kutatások minden területét, s izgalmasan ötvözték a közgazdasági, jogi, szociológiai, politológiai és filozófiai megközelítéseket. A 190 résztvevő kutató gyümölcsöző „gondolatcseréinek” helyt adó szekciók közül egyediségük okán külön ki kell emelni a Ronald Coase emlékére és tiszteletére szervezett szekciót, valamint a Kornai János munkásságával foglalkozót. A plenáris előadók, a szervezet multidiszciplináris jellegének szellemében, öt különböző diszciplína területéről érkeztek: Kathleen Thelen (MIT) a politikatudományt, Katharina Pistor (Columbia University) a jogtudományt, Geoffrey Ingham (Cambridge University) a szociológiát, Timur Kuran (Duke University) a közgazdaságtudományt, Barry Smith (The State University of New York at Buffalo) a filozófiát képviselték. Nemzetközileg elismert, nagyon rangos kutatókból álló lista ez. Lehetetlen vállalkozás lenne teljes körű képet adni a kulcselőadásokról, nem beszélve az egész konferenciáról, így az alábbiakban egy bevallottan szubjektív válogatást nyújtok.

Kapás Judit egyetemi tanár a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán. E-mail: kapas.judit@econ.unideb.hu.

¹ Geoffrey Hodgson főszerkesztőként jegyzi a *Journal of Institutional Economics* folyóiratot, amely rendkívül fontos szerepet töltött be az utóbbi évtizedben az intézményi közgazdaságtani kutatások fejlesztésében, elismertségének és presztízsének növelésében. További információkért lásd: www.geoffrey-hodgson.info/.

² International Society for New Institutional Economics. További információkért lásd: www.isnie.org/.

³ A WINIR-nek több mint 500 tagja van, és valószínűleg a világ leggyorsabban növekvő tudományos szervezete lett.

Timur Kuran⁴ az iszlám világ intézményeinek legjelentősebb intézményi közgazdaságtani kutatója, aki munkáiban természetesen ötözi a közgazdaságtant a gazdaságtörténettel. Egyik legfontosabb kutatási kérdése az, milyen szerepet játszottak az iszlám hagyományos intézményei a Közel-Kelet mai gyenge politikai és gazdasági intézményeinek kialakulásában. Kuran azt hangsúlyozza, hogy a Közel-Kelet elmaradottságát nem a gyarmatosítás, vagy földrajzi tényezők okozták, illetve okozzák, s nem is önmagában az iszlám vallás, hanem azok az iszlám jogi intézmények, amelyek az iszlám kialakulása után elterjedtek a térségben és blokkolták a kapitalizmus fejlődéséhez szükséges intézmények kialakulását, például a magántőke akkumulációját vagy a személytelen cserét (Kuran 2012). *Institutional Roots of Authoritarian Rule in the Middle East: Political Legacies of the Islamic Waqf* című előadásában Kuran ez alkalommal az iszlám waqf szerepét elemezte. A waqf egy nagyon különleges, sajátos iszlám jogi megoldás volt arra, hogy bizonyos eszközöket magántulajdonban tartsanak, kívül az állam fennhatóságán – még akkor is, ha azt az uralkodó család tagjai hozták létre. A waqf, amely az iszlám jog alatt állt, különböző szolgáltatásokat (közjavakat), foglalkoztatást nyújtott egyéneknek. Bár az iszlám jog alatt a waqf állt legközelebb egy (nyugati típusú) autonóm magánintézményhez, ez sem tudott demokratikus politikai intézményekhez vezetni. Ahogy Kuran kifejtette, több ok miatt. Egyrészt, mivel a tőkét az alapító biztosította, politikai okokból kifolyólag az erőforrásokat nem nagyon lehetett átcsoportosítani. Másrészt, mivel bizonyos szolgáltatás nyújtására hozták létre, a waqf alapítója nem vett részt politikai koalíciókban. Harmadrészt, a waqf „menedzsmenete” nagyon különbözött a nyugati típusú vállalatokétól: nem vonta be a szolgáltatások élvezőit az irányításba, s mind a rugalmasság, mind a részvétel (participáció) nagyon alacsony szinten volt jelen a waqf-ban. Következésképpen, a waqf nem szolgálta a civil társadalom fejlődését, sokkal inkább az autokratikus uralkodás szabályait erősítette.

A jogi intézmények szerepét több más résztvevő is vizsgálta. Élvezetes előadást hallhattunk többek között a bírói függetlenség és a gazdasági növekedés összefüggéseiről *Economic Growth and Judicial Independence, a Dozen Years On: Cross-Country Evidence Using an Updated Set of Indicators* címmel. A szerzők, Stefan Voigt (Hamburgi Egyetem) és Lars Feld (Heidelbergi Egyetem) – akikhez ez alkalommal Jerg Gutmann (Hamburgi Egyetem) is társult – egy 11 évvel korábbi, nagy visszhangot kiváltott kutatásukat (Feld–Voigt 2003) ismételték meg úgy, hogy az általuk bevezetett *de jure* és *de facto* bírói függetlenség mértéket újból meghatározták. Ahogy korábban Feld és Voigt (2003) leírták, a *de jure* bírói függetlenség az, amit a jog „mond”, a *de facto* bírói függetlenség pedig az, amit a jog „tesz”. Most a szerzők frissítették e két mutatót, ismételten adatokat gyűjtve. Az 1990 és 2008 közötti periódusra 104 országot vizsgálva azt találták, hogy az egy főre jutó GDP-vel csak a *de facto* index korrelál szignifikánsan, valamint ezen index javulása szignifikáns pozitív kapcsolatban áll az egy főre jutó GDP növekedésével, és ez a hatás nem különbözik a magas és alacsony jövedelmű országokban. Az eredmények minden tekintetben megerősítették a szerzők korábbi vizsgálatainak eredményeit, meggyőzően bizonyítva, hogy a jog csak akkor képes a bizonytalanságot csökkenteni, ha a törvény szavát be is tartják. Ilyenkor az egyének hosszabb időhorizonttal rendelkeznek, ami magasabb beruházáshoz vezet, így járulva hozzá a gazdasági növekedéshez.

A politikai intézményeket kutató szekció egyetlen intézményi közgazdaságtani konferenciáról sem hiányozhat; így volt ez Londonban is. Ebben a szekcióban öt nagyon érdekes

⁴ Információért lásd: <http://econ.duke.edu/people/kuran>.

előadás hangzott el. Ezek között Christian Bjørnskov (Aarhus University) és Martin Rode (University of Navarra) előadása arról szólt, hogy a politikai rezsimváltások milyen hatással vannak a kereskedelempolitikára. Azt találták, hogy a rezsimtípus és a kormány ideológiája a munkában relatíve gazdag országokban befolyásolja a kereskedelempolitikát, viszont a tőkében relatíve gazdag országokban nincs hatása a rezsimnek, függetlenül az ideológiától. Maurizio Lisciandra és Emanuele Millemaci (University of Messina) *The Economic Effect of Corruption in Italy: A Regional Panel Analysis* című előadásukban Olaszország régiói tekintetében vizsgálták a korrupció és a gazdasági növekedés kapcsolatát panel regresszió formájában, az 1968 és 2011 közötti periódusra. A szerzők többféle specifikációt is alkalmaztak annak érdekében, hogy csökkentsék a rövid távú fluktuációk és az endogenitás kockázatát. Eredményeik alátámasztják, hogy a korrupció aláássa a gazdasági növekedést. *Inequality and Democracy in the UK* című előadásukban Anna Soci (University of Bologna), Anna Maccagnan (University of Bologna) és Daniela Mantovanin (University of Modena) a növekvő egyenlőtlenség demokráciára gyakorolt hatását vizsgálták. Elemzésük egyedisége abban állt, hogy nem ország-keresztmetszeti vizsgálatot végeztek, hanem egyetlen országra, az Egyesült Királyságra összpontosítottak, természetesen hosszú távon. A szokásos Gini mutató helyett is többféle egyenlőtlenség-mértéket használtak, a demokrácia minőségének mérésére pedig az Eurobarometer felméréseinek eredményeire alapoztak. Logit modelleket használva azt találták, hogy a növekvő egyenlőtlenség rontja a demokrácia minőségének percepcióját.

A vállalatelméleti szekcióban négy előadás hangzott el, és érdekes módon valamennyi a *corporation* irányzathoz tartozott. Richard Langlois (University of Connecticut) vállalatelméleti munkásságában egy újabb nagyobb szabású projekt, a *The Corporation and the Twentieth Century* egy részletével ismerkedhettünk meg. A projekt bevallottan a chandleri modern nagyvállalat (Langlois 2007) és a visible hand – vanishing hand (Langlois 2003) kutatásokat folytatja, megőrizve így a szerző briliáns intézményi–gazdaságtörténeti megközelítésmódját. Langlois előadásában leginkább azzal foglalkozott, hogy beépítse a politikai intézmények szerepét annak magyarázatába, hogy a nagyvállalatok miként fejlődtek az Egyesült Államokban az 1910-es évektől az 1970-es évekig. Érdeklődéssel várjuk a projekt eredményeként megszülető könyvet.

Az intézmények változásával és evolúciójával, a metodológiai kérdésekkel, a makro-ökonómiai pénzügyekkel, a gazdasági növekedéssel vagy az intézmények és az innováció kapcsolatával foglalkozó szekciók nem hiányozhattak a programból, viszont a londoni konferencia mindenképpen egyedi volt abban, hogy néhány új, izgalmas témát kutató szekciót is napirendre tűzött. A már említett Coase és Kornai szekciók mellett ezek közé tartoztak az egy-egy földrajzi régió intézményi sajátosságaival foglalkozók, így Latin-Amerika, Palesztina, az átmeneti országok és Ázsia is terítékre kerültek. Rendkívül izgalmas volt például a dél-koreai Sung-Bae Kim (Soongsil University) előadása Hongkong sajátos fejlődésének intézményei tényezőiről *Replicating Hong Kong: Is it a Viable Economic Development Strategy for Developing Countries?* címmel. A szerző Paul Romer *Charter Cities*⁵ ötletét „tesztelte” esettanulmányszerűen. Romer (2010) a kínai különleges gazdasági övezetek és abban Shenzhen városa, valamint Hongkong példája nyomán amellelt érvelt, hogy a fejlődő világnak új „szabályokat”, azaz új politikai és jogi intézményeket kell találnia a fejlődéshez. Sung-Bae Kim intézményi elemzésének következtetése azonban

⁵ Romer javaslatának részleteiről lásd: <http://paulromer.net/tag/charter-cities/>.

az, hogy a *charter city* ötlet nem életképes a fejlődő világban, elsősorban azért, mert a gazdasági növekedés bizonyos fokú demokráciát igényel (relatív módon azonos hozzáférést az erőforrásokhoz), és mivel a politikai intézmények – Acemoglu és szerzőtársai (2005) szellemében – meghatározzák a gazdasági intézményeket, a fejlődés korai szakaszában kiépülő rossz politikai intézmények hátrányosak lesznek a gazdasági növekedésre nézve. Ez a következtetés éppen ellentétes Paul Romer ötletével.

A kínai Michelle Yan Liu *Understand China's Miracle* című előadásában Kína gazdasági fejlődésének intézményi tényezőit elemezte. A kínai csodát nagyon sokan kutatják; Yan Liu előadását az tette egyedivé, hogy az intézményi változás elméleteinek keretében vizsgálta a kérdést. Először is megállapította, hogy ezek az elméletek nem érvényesek Kínára, másrészt az ottani intézményi fejlődés nem endogén, és bár a kormányzat kezdeményezte azt, mégsem teljesen kikényszerített. Az előadó bemutatta a kínai intézményi változások előnyeit és hátrányait, majd az útfüggőség kapcsán azt a kérdést is vizsgálta, vajon a kínai klasszikus filozófusok megteremtették-e az ország fejlődésének kulturális gyökereit abban az értelemben, ahogy azt a felvilágosodás tette Európában.

A Ronald Coase emlékére szervezett szekció váltotta ki a legnagyobb érdeklődést – nem kell magyarázni, miért. Mind a négy ottani előadás rendkívül érdekes és magas színvonalú volt. Két francia kutató, Élodie Bertrand (Université de Paris 1) és Alain Marciano (Université de Montpollier) *Coase, Cost Divergences And Market Failures* című előadásukban Coase két méltatlanul elfelejtett – a természetes monopólium határkölség alapú árazásáról és a határkölség árazás problémáiról szóló – cikkét (Coase 1946a, 1946b) „élesztették fel”, bemutatva azok jelentőségét és kapcsolatát *The Problem of Social Cost* című munkával (Coase 1960). Ugo Pagano (University of Siena) és Massimiliano Vatiéro (Università della Svizzera italiana) *Costly Institutions as Substitutes: Novelty and Limits of the Coasian Approach* címmel tartottak előadást. Kiindulópontjuk az a coase-i nézet volt, miszerint a különféle intézményi megoldások – beleértve a piacot is – egymás helyettesítői, és költségekkel járnak. Amellett, hogy hangsúlyozták a coase-i keret újdonságát, két fontos korlátját is elemezték: (1) az intézmények a költséges voltak mellett jelentős mértékben komplementerek is; (2) az intézményi komplementaritás magában foglalja a gazdasági rendszerek evolúcióját, s ebben a piac egy metaintézmény. Ranjan Ghosh (Humboldt University) és Ning Wang (The Ronald Coase Institute) Coase metodológiai pragmatizmusát elemezték előadásukban (*The Methodological Pragmatism of Coase*). David Campbell (Lancaster University) és Matthias Klaes (University of Dundee) *What Did Ronald Coase Know About the Law of Tort?* című előadásukban a *The Problem of Social Cost* című cikkben Coase által említett egyik eset, a *Sturges v. Bridgman*⁶ kapcsán kritika alá került szerző „védelmében” elemezték újra nézeteit. Bár Coase 1960-as írása a legtöbbet hivatkozott a közgazdaságtanban, az értelmezésének részletei körüli viták a mai napig nem csitulnak.

Talán e rövid áttekintés is bizonyítja, hogy a WINIR sikeresen elrajtolt a greenwichi meridiántól, és remélhetőleg éves konferenciái alkalmával a Föld más hosszúsági körein is hasonló színvonalú seregszemléje lesz a világ intézményi kutatóinak.

⁶ A *Sturges v. Bridgman* egy 1879-ből származó jogeset a doktor és a cukrász között arról, hogy a tulajdon használatának mi szab korlátot. Lásd erről: Coase (1960).

Hivatkozások

- Acemoglu, D. – Johnson, S. – Robinson, J. (2005): *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*. In: Aghion, Ph. – Durlauf, S. N. (eds.): *Handbook of Economic Growth, Volume 1A*. North Holland, Amsterdam:385–472.
- Coase, R. H. (1946a): *Monopoly Pricing with Interrelated Costs and Demands*. *Economica*, Vol. 13, No. 52:278–294.
- Coase, R. H. (1946b): *The Marginal Cost Controversy*. *Economica*, Vol. 13, No. 51:169–182.
- Coase, R. H. (1960): *The Problem of Social Cost*. *Journal of Law and Economics*, Vol. 3:1–44.
- Feld, L. P. – Voigt, S. (2003): *Economic Growth and Judicial Independence: Cross Country Evidence Using a New Set of Indicators*. *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, No. 3:497–527.
- Kuran, T. (2012): *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*. Princeton University Press, Princeton.
- Langlois, R. N. (2003): *The Vanishing Hand: the Changing Dynamics of Industrial Capitalism*. *Industrial and Corporate Change*, Vol. 12, No. 2:351–385.
- Langlois, R. N. (2007): *The Dynamics of Industrial Capitalism. Schumpeter, Chandler, and the New Economy*. Routledge, London.
- Romer, P. (2010): *Technology, Rules, and Progress: The Case for Charter Cities*. *Center for Global Development*.
Elérhető: www-wcs.stern.nyu.edu/cons/groups/content/documents/webasset/con_035432.pdf.